

---

# Natuurbeleving in Het Bewaarde Land

Gerrit-Jan de Bruyn  
Zochestraat 10  
2321 EE Leiden

---

## Roodborst en Buizerd

“Buizerd”, “Buizerd”, “Hier zit ik”.

Ik kijk omhoog en ... ja daar, in het topje van een vijftien meter hoge eik, zit Kerima.

“Hai, Roodborst, blijf daar maar, ik kom bij je”, roep ik terug.

Even later ontspint zich op een wat ongebruikelijke plek een even ongebruikelijk onderwijsvraaggesprek:

Buizerd: “Hoe heet deze boom officieel?”

Roodborst: “Dit is een eik”.

Buizerd: “Welke naam zou je hem zelf willen geven?”

Roodborst: “Sterke vriend”

Buizerd: “Hoe hoog denk je dat hij is?”

Roodborst: “Hij is vast wel twintig meter hoog”.

Buizerd: “Heeft hij nog meer vrienden dan jou alleen?”

Roodborst: “Eh, ja: een eekhoorn.”

Buizerd: “Wat doet die eekhoorn dan met zijn sterke vriend?”

Roodborst: “Nou ja hij klimt erin net als ik en eh ... hij slaapt erin net als jij.”

Buizerd: “En wat nog meer?”

Roodborst: “Oh ja, hij eet van de eikels en verstopt ze in de grond voor de winter en dan eet hij ze niet allemaal op en daar komen dan weer kinderen uit van de eik.”

Buizerd: “Heb je al wat van die kinderen ontdekt?”

Roodborst: “Ja daar staat er één en daar geloof ik ...”

Kerima wijst in de verte naar wat jonge eiken die net als deze oudereik alleen staan tussen dennen en berken.



noot van de redactie:

Het Bewaarde Land is een landelijk natuurbelevingsprogramma dat kinderen weer in contact brengt met de natuur. Het Bewaarde Land locaties bevinden zich in Baarn, Boxtel, Breda, Heusden, Oosterhoud, Waalwijk en Wassenaar (Meijendel).

---

Buizerd: "Wat denk je, heeft jouw vriend het op deze plek naar zijn zin?"

Roodborst: "Nou ... het is wel een goede plek hoor, hij is er groot en sterk geworden, maar hij voelt zich toch wel erg alleen zo tussen al die vreemde bomen hier."

Buizerd: "Wat voelde je toen je met je rug tegen zijn stam aan was gaan zitten?"

Roodborst: "Het was net of ik er helemaal één mee werd, ik voel me lekker thuis bij hem".

Buizerd: "Heb je nog een wens voor je sterke vriend?"

Roodborst: "Ik hoop dat hij heel oud wordt en nog heel veel kinderen krijgt."

---

## **Creatieve natuurbeleving**

Nu moet ik heel snel naar een ander kind, dat een andere boom heeft uitgekozen, want Kerima is maar één van de acht kinderen, waarmee ik deze dag in het bos ben. Dit gesprek was een klein onderdeelje van een project creatieve natuurbeleving voor kinderen van de basisschool. Als officieel deel van het lesprogramma gaan we drie dagen in opeenvolgende weken met een klas een hele dag het bos in, in dit geval waren dat drie maandagen, morgen hebben we weer een andere klas.

Het project creatieve natuurbeleving heeft tot doel te bevorderen dat kinderen, in de daarvoor ontvankelijke leeftijd, positieve ervaringen in de natuur beleven om aldus hun vervreemding van de natuur een halt toe te roepen en een gezonde emotionele basis te leggen voor milieubewustzijn in hun latere leven. We hebben gekozen voor een spelvorm: Het Bewaarde Land, waar de wachters wonen van de vier elementen: vuur, aarde, water en lucht. Zij proberen te leven in harmonie met en respect voor de natuur. Het is hun taak om te zorgen voor schoon water, schone lucht en schone bosgrond en de mensen te bewegen om verstandig om te gaan met energie. Ze hebben zich een naam gekozen, die voor hun gevoel past bij hun element en ze vragen aan de kinderen die aan hen worden toevertrouwd om dat ook te doen.

---

## **Bomen klimmen**

De eerste dag gaan we het bos verkennen. Ze leren bomen, kruiden, vogels, paddenstoelen en kleine beestjes kennen en ze krijgen kliminstructie. Bij het boomklimmen blijkt al meteen hoezeer de vervreemding heeft toegeslagen. Eén van de regels is natuurlijk: ga niet op dode takken staan. Dan komt soms de vraag: hoe zie je nou dat een tak dood is? Het kan lang duren voor ze op het idee komen dat aan dode takken geen blaadjes zitten. Ook als ze netjes op school hebben geleerd dat bomen zuurstof maken, die wij nodig hebben.

Het kind dat tot nog toe het allerbeste krom was trouwens Kerima. Ze was klein en lenig als een eekhoorn en wist gebruik te maken van de kleinste uitsteeksels en dunste takjes. Dat had een grote invloed op haar positie in de klas. Vooral de jongens kregen ontzag voor haar en op de laatste dag, bij het opvoeren van een zelfbedacht toneelstukje, speelde zij met succes de moederrol over een paar grote, stevige knapen.

Zo heeft zo'n natuurgericht project nog veel belangrijke bijeffecten, zoals een betere relatie tussen jongens en meisjes in de klas en integratie van allochtone kinderen. In die drie dagen krijgen ze een enorm assortiment aan mogelijkheden, waar voor ieder kind wel iets interessants bij is: ze maken een haiku en een tekening, ze plukken kruiden voor in de brandnetelsoep, ze lopen honderd meter geblinddoekt door het bos langs een touw en gaan met kijkers naar een vogelobservatiehut. We proberen ze iets mee te geven van een gevoel van verwantschap met planten en dieren en van de onderlinge verbanden in de natuur, waar ze ook zelf deel van uitmaken. De laatste middag verzorgen ze voorstellingen voor elkaar: de vuurkinderen vertonen acrobatiek, de luchtkinderen een geluidsverhaal, de aardekinderen maken minilandschapjes en de waterkinderen grimeren elkaar.

Natuurlijk vraag ik me soms best wel eens af waar ik mee bezig ben en heb ik sterk de neiging de bomen, planten en dieren om excuus te vragen voor het feit, dat ik met zo'n stelletje donderstenen de

natuur ben ingetrokken. Maar met de kinderen gebeurt er heel erg veel, zowel emotioneel als cognitief. Zo verscheen er laatst een pagina over ons project in een krant. Daar stond een heel verhaal in over mieren, dat ik aan een groep ongeïnteresseerde, klierende kinderen had verteld. Het was verbluffend wat die journalist nog allemaal via die kinderen daarover te weten was gekomen! Men stelt mij wel eens de vraag: Waarom kies je na een politieke en universitaire loopbaan ervoor om alleen nog maar hogerop te komen door met kinderen te gaan bomen klimmen?

---

### **Een benauwde wethouder**

Er was eens, nog niet zo heel lang geleden, een wethouder, die verklaarde: "Als ik aan de rand van de stad sta en ik zie dat daar helemaal niets is, dan krijg ik het daar benauwd van". Hij zag daar vooral een leegte die hij wilde vullen met villa's, bungalows, torenflats, kantoorgebouwen en sportvelden. Toen ik, als geboren en getogen stedeling, in wiens jeugd aan de stadsrand het paradijs begon, die uitspraak hoorde uit de mond van een democratisch gekozen stadsbestuurder, kreeg ik het daar benauwd van. Hier botsen twee kennelijk totaal verschillende belevingswerelden. Hoe ontstaat zo'n verschil? Door jeugdervaringen? Ik weet het niet, ik ken de jeugd niet van die ander, ik weet alleen wat natuur in de Randstad in het algemeen en die van de duinen in het bijzonder in mijn jeugd voor mij heeft betekend.

Ik ben op duinzand geboren en voor de oorlog namen mijn ouders en grootouders mij mee naar de vele parken in en om Den Haag. Ik sliep daar in een hangmat tussen de bomen, groef holen, bouwde hutten en leerde eetbare bessen en paddenstoelen plukken. In de oorlog woonde ik in wat nu een nieuwbouwwijk is, midden in het weiland op een oude strandvlakte aan de stadsrand. Ik heb daar, ondanks die oorlog, een gelukkige jeugd gehad: slootje springen, schaatsen en uren turen naar die wondere wereld die ik onder water ontdekte. Ik weet werkelijk niet hoe ik de oorlog doorgekomen zou zijn zonder deze rijkdom: het geweld van Duitse V 2's en Engelse bommen, mijn onderduikperiode, de hongerwinter. En dan ging het niet alleen om brandhout en beukenootjes, die we stiekem uit de strandwalbossen haalden: het besef er te mogen zijn op de wereld, ondanks het feit dat mijn soortgenoten elkaar afmaakten en mijzelf bedreigden, dat besef is steeds weer gegroeid als ik mij kon terugtrekken in de polders op de strandvlakte en in de strandwalbossen. Na de oorlog kon ik weer de duinen in: Meijndel, Kijfhoek, Bierlap... Gelukkig vond ik een vrouw met wie ik dit alles kon delen. Samen beleefden we de duinen zo intensief dat onze zoon nog bijna in de Bierlap is geboren!

Maar als ik zie hoe alles wat mijn leven zo verrijkt heeft in de loop der jaren door stadsuitbreiding verloren is gegaan of nog steeds wordt bedreigd, dan krijg ik het daar benauwd van. Bij iedere nieuwe dreigende aantasting ben ik, gelukkig met een groeiend aantal anderen, in actie gekomen: protestmarsen met spandoeken en toespraken en kritische vragen op hoorzittingen. Soms met succes en soms zonder. De diverse actiegroepen zijn in de loop van de tijd gerespecteerde en gesubsidieerde instellingen geworden: Stichting Duinbehoud, Vereniging Milieudefensie, Stichting Natuur en Milieu. Zij produceren gedegen rapporten en volgen juridische procedures, uiteraard ook weer met wisselend succes. Maar als acties van een bevlogen minderheid niet worden gedragen door de steun van een zwijgende meerderheid kan het succes uiteindelijk alleen maar tijdelijk zijn. Daarom is het nodig dat de belangstelling voor de natuur wordt gewekt bij steeds meer mensen. Zo ben ik in I.V.N. verband mee gaan doen aan het leiden van publiekswandelingen, groene cursus, duincursus, vogelzangcursus en gidsencursus en het houden van dialezingen voor alle mogelijke en onmogelijke groeperingen die dat maar aan wilden horen. Ik vind het fijn om educatief bezig te zijn en ik bereik daarmee veel mensen, maar toch altijd alleen nog maar een kleine groep van al geïnteresseerden. Er moet nog iets heel anders gebeuren om nog veel meer mensen te bereiken en om te zorgen dat ook volgende generaties een band kunnen voelen met de natuur.

---

### **Vervreemding**

Velen van ons lijden aan een heel gevaarlijke ziekte: vervreemding van de natuur, en dan zowel van de natuur in onszelf als van die buiten ons. In een ernstiger vorm komt het voor als naturaephobia: angst voor alles wat spontaan leeft en groeit, zonder door de mens te worden beheerst. Dit uit zich in de neiging tot uitroeien van onkruid, verdelging van ongedierte en afschieten van schadelijk wild.

---

Als excursieleider in de duinen kom ik als symptomen ook wel tegen: afkeer van lianen en andere klimplanten en opkomende angst als men geen huizen meer om zich heen ziet. Naar mijn overtuiging is één van de belangrijkste factoren bij het ontstaan van deze ziekte: gebrek aan positieve ervaringen in de natuur tijdens de jeugd.

Die vervreemding is een zichzelf versterkend proces: enerzijds zullen van de natuur vervreemde mensen de natuur gemakkelijker aantasten door autowegen, intensieve landbouw, industrie en stadsuitbreiding, waardoor er steeds minder natuur overblijft. Anderzijds zullen mensen met hart voor de natuur de laatste restjes ervan willen beschermen door ze voor publiek af te sluiten of slechts open te stellen onder een aantal beperkende voorwaarden, die het natuurbeleven, zeker voor kinderen maar ook voor volwassenen, ernstig kunnen frustreren. Alleen maar op de paden lopen en vanuit de verte kijken naar de natuur kan juist heel vervreemdend werken. Het is opvallend, dat de meeste fanatieke natuurbeschermers zelf in hun jeugd juist in bomen hebben geklommen, holen hebben gegraven en bloemen, bessen en paddenstoelen hebben geplukt. We moeten ons ernstig afvragen waar we een volgende generatie natuurbeschermers uit moeten rekruteren als dit niet meer mogelijk is.

Natuurbeleven moeten we kunnen met al onze zintuigen, met heel ons lichaam. Je moet natuur niet alleen maar bekijken, je moet ernaar luisteren, je moet er aan ruiken en proeven, je moet het kunnen betasten met je handen, voelen met heel je lijf! Voor mij persoonlijk is het lijfelijk contact met bomen tijdens het boomklimmen altijd heel belangrijk geweest en mijn ervaring met schoolkinderen in de laatste acht jaar is dat het voor alle kinderen geldt. Het plukken van kruiden in de natuur voor in de soep is een andere, heel belangrijke belevenis, die een band met de natuur kan versterken.

Door onze ervaringen in Het Bewaarde Land hebben we geleerd dat we met zulke projecten de belevingswereld van onze kinderen enorm kunnen verrijken, zodat ze vol overtuiging zingen: "Dag eik, ik klim in jou, dat is fijn, ik zal voorzichtig met je zijn." Uit onderzoek is trouwens ook gebleken, dat de 'natuurbeleving' door ons driedaags project inderdaad significant toeneemt.

## Natuurbeheer

Dankzij Dunea, voorheen Duinwaterbedrijf Zuid-Holland, kunnen kinderen in Meijndel de natuur ontdekken op een manier die hen het meeste aanspreekt. Dat is een nieuw en effectief middel om vervreemding tegen te gaan en op lange termijn de natuur te behouden. Ik hoop van harte dat er nog veel meer terreinbeheerders te vinden zullen zijn, die het aandurven zulke projecten op gedeelten van hun gebied toe te laten. Ik kan ze alvast verzekeren dat de schade die een groep kinderen, mits goed begeleid, aan de natuur toebrengt, veel minder groot is dan die welke een kudde paarden, koeien of schapen kunnen veroorzaken. In de Franse Kamp bij Hilversum hebben we vijf jaar lang met dit project gedraaid. Duizenden kinderen hebben daar buiten de paden gelopen en in bomen geklommen. Er staan nog steeds evenveel breedbladige wespenorchissen als daarvoor en ook aan de bomen is geen schade te ontdekken. Het lijkt mij zelfs in de meeste gevallen een veel betere manier van inbrengen van dynamiek in het beheer dan het inzetten van graafmachines. Als we hier de juiste vorm weten te vinden bereiken we misschien uiteindelijk dat er in de toekomst minder wethouders zullen zijn die het benauwd krijgen omdat er in de natuur helemaal niets is.

